

לעילוי נשמת אבי מורי
 ר' אלכסנדר זיסקינד שחור ז"ל הכ"מ
 שכל חייו היו הלל ושבח לבוראו

עיונים בתפילת "עלינו לשבח"

א. מקורותיה של התפילה – מחברה ומיקומה

תפילת "עלינו לשבח" מורכבת משני חלקים, וכך היא מודפסת ברוב רובן של מהדורות הסידורים: מ"עלינו" ועד "אין עוד" ומ"ועל כן" ועד "ושמו אחד". מבחינת תוכנה של תפילה זו, אכן יש מקום לחלוקה הנוכרת. בחלקה הראשון מכילה תפילתנו שבח והלל לקב"ה, הן על "שלא עשנו כגויי הארצות" ו"שלא שם חלקנו כהם וגורלנו ככל המונס", והן על גדולתו ורוממותו ביצירת הבריאה, "שהוא נוטה שמים ויוסד ארץ". בחלקה השני היא מכילה תקווה, שכל "האלילים כרות יכרתון", ושייכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך... ולכבוד שמך יקר יתנו", ובעיקר: "ויקבלו כולם את עול מלכותך ותמלוך עליהם מהרה... כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד". מקורה הראשון של תפילתנו בסדר התפילות מצוי בתפילת המוסף של ראש השנה, בתחילת סדר "מלכויות" – ולפי תוכנה, שצוין לעיל, ברור מדוע היא נכללת ב"מלכויות". מסדר מלכויות היא נלקחה לתפילות היום-יומיות. על הזמן המדויק, שבו הועברה תפילתנו ממוסף של ראש השנה לתפילות החול ועל הסיבה לכך – אין ידיעה ברורה עד היום. צמידותה של "עלינו לשבח" לחתימת סדר תפילת השחרית של יום חול עוד אינה קיימת לא בסידורו של רב עמרם גאון (נפטר בשנת 875), לא ברמב"ם, (1135-1204) ולא בסידורים קדמונים.

הראשון שהזכיר את אמירת "עלינו לשבח", כסיום לתפילת שחרית של ימות החול, הוא ר' אליעזר מגרמיזא (1160-1237), שנמנה עם גדולי הפוסקים בדורו. הוא מזכיר את תפילתנו בספרו "הרוקח" (סי' שכד), וכה דבריו: "...וקורין עלינו לשבח" עד 'תמלוך בכבוד', כל יחיד ויחיד". אולם אף בתקופת המאירי (1240-1315) לא הייתה עדיין תפילתנו חקוקה וסדורה בסדר תפילת שחרית. כך הוא כותב בפירושו למסכת ברכות (עמ' 118, הוצ' מכון התלמוד הישראלי השלם): "...המתפלל, כשם שהוא צריך לשהות מעט קודם התפילה, כך הוא צריך לשהות מעט אחרי התפילה, כדי שלא יהיה כפורק משאו מעליו והולך לו...", לפיכך תיקנו לומר "שיר מזמור" או "עלינו לשבח" (שם). רבנו יעקב ב"ר אשר, בעל "הטורים" (1270-1343), כבר מזכירה במפורש בטור או"ח סימן קלג.

מעניין שהשו"ע, באו"ח סימן קלב "דיני קדושת יובא לציון", מסיים: "אסור לאדם לצאת מבית הכנסת קודם קדושה דסידרא", ואף מלה לא על תפילת "עלינו לשבח", הסדורה אחריה. בסימן שלאחריו, סי' קלג, הוא עוסק כבר "בדין ברכו בשבת". אולם הרמ"א שם (סי' קלב) מציין: "ואומרים אחר סיום התפילה עלינו לשבח מעומד". חשוב ודוק: אין תפילת "עלינו לשבח" סדורה בתפילה עצמה, אלא "אחרי סיום התפילה" אומרים "עלינו לשבח מעומד".

העתקת תפילתנו מסיום תפילת שחרית לסיומיהן של כל תפילות שבת, מועד וחול חלה, כפי הנראה, רק בשלב מאוחר יותר, במאה הי"ד בערך, ולא מצאנו במקורותינו

טעם לכך. ראוי לציין, שה"מגן אברהם" שם אומר: "...כתוב בכתובים (?) שיאמרו אחר כל תפילה מגי תפילות וכ"כ הכ"ה בסימן רל"ד שכן נוהגים שם, אבל בספר שתי ידות בשם תולעת יעקב כתוב שאין לאומרו במנחה, עכ"ל כ"ה". מסתברת, כנראה, השערתו של ר' דוד הלוי, בעל "טורי זהב" (נדוע בכינוי ט"ז, על שם פירושו המפורסם לשו"ע, חי בין השנים 1586-1667), שכתב שם, שלפי שמנהג חסידים ראשונים שאין עוזבים את בית הכנסת תיכף אחר גמר התפילה, אלא שוהים ויושבים שם עוד זמן מה (עיין מס' ברכות לב, ע"ב ע"פ תהלים קמה, יד: "אך צדיקים יודו לשמך, ישבו ישרים את פניך"), "לפיכך נראה שתיקנו לומר עלינו לשבח, ואני רגיל לאומרו אחר התפילה" (או"ח סי' קלב, סעיף ב).

הרב אליהו מונק בספרו "עולם התפילות" (הוצ' מוסד הרב קוק, ירושלים תשל"ח, עמ' קצח) מביא טעם נוסף: "...שאינן אנו יכולים לוותר במסגרת תפילותינו על הבעת הרעיון הנשגב, שכל האנושות תתאחד באחרית הימים בהכרת רוממות ה' וייחודו – כי לך תכרע כל ברך, תשבע כל לשון... לפיכך 'עלינו לשבח' הוא אחד מקטעי התפילה החשובים ביותר". נראה אפוא, שמפאת חשיבותה וחביבותה של תפילת "עלינו לשבח" היא חדרה לסיומיה של כל תפילות חול, שבת ומועדים, והפכה לתפילה הנאמרת ביותר מבין תפילותינו, אף יותר מ"קריאת שמע", שהיא מדאורייתא. לפי ההלכה, יש לאומרה, כידוע, כל אימת שמזדמן אדם לבית הכנסת ומוצא ציבור שאומרה, אף שהוא עצמו כבר אמרה קודם לכן בתפילתו.

מי היה מחברה של תפילתנו?

חלק ממפרשי התפילות נוטים לייחס את חיבורה של תפילתנו לרב, אמורא מהדור הראשון של אמוראי בבל, שנמנה עם תלמידי רבי יהודה הנשיא, עורך המשנה (נפטר בשנת 220 בערך). וכך כותב בעל "עיון תפילה": "מחברו היה כפי הנראה מי שחיבר את כל סדר תפילת מוסף לר"ה והוא רב, חברו של שמואל, שחיבר שלוש ההקדמות לפסוקי מלכויות ולפסוקי זכרונות ולפסוקי שופרות והתפילות שאחריהם. והסדר הזה היה נקרא בפי חז"ל בשם תקיעתא דרב (ירושלמי ר"ה פ"א, ה"ה; ע"ז פ"א, ה"ב; ויקרא רבא פכ"ט סימן א ובתנחומא פי' האזינו פסוק "הצור תמים פעלו"). בשביל שרב הוא מייסדו ותוקעין בו אחר כל סדר". אבל מפרשי תפילות אחרים מייחסים את חיבורה של תפילתנו ליהושע בן נון. ראש וראשון להם הוא רב האי גאון, שהייתה בידו מסורת שאימתה זאת. עדות על כך מצויה בספר "כל בו" סימן טז, ואלו דבריו: "וכן מצאתי בתשובת הגאונים... ויהושע תיקן 'עלינו לשבח' כשנכנסו ישראל לארץ, שיאמרו זה התיקון להבדיל בין משפחות האדמה וגויי הארצות ושכבר קיבלו עליהם אלרה וע"כ תיקן לפני ממי"ה הקב"ה שמשתחוים מה שלא היו משתחוים בחו"ל... ואח"כ כשנכנסו לארץ מקום מכוון כנגד כסא הכבוד והוצרך לתקנו, ודאי כך הוא, והענין מורה לכך וכי, עכ"ל".

מעניינת בהקשר זה תשובה המיוחסת לרב האי גאון, שהובאה בספר "יד נאמן" להר"ר אברהם מיראנדה שאלוניקי: "...וששאלתם מפני מה אומרים עלינו לשבח ויהושע לא אמר זאת אלא בארץ. התשובה: שלא היתה מעשה עבודה מעבודת המקדש שאסור לעשותה בחו"ל, אבל עבודה שהיא בדיבור ולא במעשה – יש לנו לומר. כגון: בביהמ"ק שהיו אומרים בשעת הקרבן 'רצה' ו"אישי שראלי וכבר ראינו שבטלה העבודה וכי". בעל "עיון תפילה", המביא את העניין, מסתייג וקובע: "אבל המעיין בכל התשובה ההיא יראה ע"פ סגנונה שאינה לרב האי גאון אלא לאחד הגדולים בדורו של רש"י והביאור על עלינו לשבח הוא לאחד המקובלים ובטעות נחתם שמו של רה"ג [=רב האי

גאון]. ועכ"פ נראה מזה שקבלה הייתה בדורות הקדמונים שיהושע חיבר 'עלינו לשבח' ורב הוסיף בו מבטאים אחדים שנתחדשו בימי התנאים כמו: 'יוצר בראשית', 'הקב"ה', 'שכינה'...".

שתי מסורות אלו מובאות ע"י הרב אליהו מונק בספרו "עולם התפילות" (עמ' קצט), ואף הוא מסכם: "...לא מן הנמנע שאמנם מוצאם של הרעיונות היסודיים היו כבר בימי יהושע בן נון, אלא שרב בתקופת האמוראים ניסח אותם מחדש".

על מיקומה של תפילתנו, דווקא בסוף סדר התפילה, כותב בעל "עיון תפילה": "...וטעם אמירתו נראה בעיני שהוא כעין אמתלא והערה על כל התפילות אשר התפללנו עד כה שהיו בתוכן תפילות ובקשות על אובדן הרשעים, כמו בפסוקי דזמרה 'ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשוי, ובהללויה'... לעשות נקמה בגוים... ובתפילת ייח ברכת המינים ובתפילת 'אבינו מלכנו', 'כלה כל צר ומשטין. סתום פיות...'. על כל אלה אנחנו מעירים הערה כללית בסוף כי כל זה איננו שווה לנו, שאין ראוי להתפלל על מפלתן של רשעים באשר גם המה מעשה ידיו של הקב"ה ואיננו שמח במפלתן... לפיכך אנו מגלים עכשו את דעתנו שמעולם לא הייתה כוונתנו על אבדן הרשעים כי אם על אובדן רשעתם ואומרים 'על כן נקוה לך... להעביר גילולים מן הארץ', ולא עובדיהם..., אבל ישובו כולם לקרוא בשם ה' ויקבלו כולם בשם ה' ויקבלו כולם את עול מלכותו... זוהי תכלית כל תפילותינו... שישובו כל בני האדם אל ה'...".

ב. פרשנותה של התפילה – תוכנה, סגנונה ונוסחיה

באשר להתחלקותה של תפילת "עלינו" לשניים, בתוכנה ובמבנה, מביא הרב יששכר יעקובסון, בספרו "נתיב בינה" (חלק א, עמ' 375), רעיון מעניין:

"בחלק הראשון אנו מביעים את החובה המוטלת עלינו 'לשבח לאדון הכל', מדברים על ההווה בצורת נסתר כשמדברים על ה', ומנמקים את הבחירה של עם ישראל בנימוק דתי. אנו שונים מאחרים ביחס לעבודת ה'. אך אין ההבדל הזה קיים ויציב כי בחלק השני אנו מתפללים לתיקון כל העולם ביחסו לאדון הבריאה. כאן אנו כבר כורעים לפניו ומודים בה' והנימוק הוא לא ייחודי, לאומי אלא כללי ואוניברסלי, והוא: אנו מכירים בהשתחויתנו 'שהוא נוטה שמים ויוסד ארץ...'. בחלק זה אנו פונים אל ה' יתברך בלשון נוכח ומדברים על העתיד...".

פן אחר להבדלים הקיימים בין שני החלקים של תפילתנו מעלה הרב אליהו מונק בספרו "עולם התפילות". להלן עיקרי דבריו:

"בעוד החלק הראשון מבליט את הניגוד המוחלט בינינו עבדי ה' ובין 'גויי הארצות', עובדי עבודה זרה, ומביע תודתנו העמוקה כלפי ה' שלא שם חלקנו כהם, הרי החלק השני מדגיש את אמונתנו בעתיד, שבו ימצאו כל יושבי תבל את הדרך אל הבורא ויכירו גם הם את שמו הגדול והקדוש. הכרה זו אינה צריכה להוביל אותם לכך שירצו להתגייר... היהדות אינה שואפת לגיור אומות העולם... היהדות שואפת שהאנושות תקבל את עקרונותיה היסודיים של אנושיות טהורה ואהבת הבריות באמת על בסיס האמונה באל אחד-יחיד כמחוקק כל חוקי מוסר ותרבות עלי אדמות".

ואם בפרשנות ובתוכן עסקינן, מן הראוי לשים לב למובנם של מספר ביטויים ומלים: "שלא עשנו... ולא שמנו" – מביעים הכרת טובתנו על המעמד המיוחד בין יתר העמים שהקב"ה העניק לנו. המלה "כורעים" משמעה הכנעה ו"משתחויים" משמעה התמסרות

גמורה לשם קיום רצון הבורא. "ומודים" – בהקשר שלנו אין מובנה הבעת תודה, אלא "הודאה" במובן של "הכרה באמיתותו של דבר", באמיתות העובדה, "שהוא נוטה שמים". "וגורלנו ככל המונס" – פירושו ולא גורלנו..., כי מלת "לא" האמורה למעלה ("שלא עשנו"...) "ולא שם חלקנו" מוסבת גם עליו במובן "שלא עשנו... ולא שמנו... שלא שם חלקנו... ולא גורלנו ככל המונס".

בכ"י וגם בסידורי הספרדים נוסף אחרי מלת "המונס" "שהם משתחווים להבלוריק ומתפללים אל אל לא יושיע", והוא עש"ה בישעיה ל ז. הנוסח "ואנחנו כורעים", ולא "אנו", קיבל חיזוק מ"כל"בו" (סימן קכב), כי מלת "ואנו" מלשון אנינות הוא. לפי דעת ה"טור", עדיף לומר "מושב יקרו בשמים ממעל" במקום הנוסח "וכסא כבודו בשמים", כי אין כסא כבודו בשמים, אלא עצם השמים הוא כיסא ה', לפי ישעיהו סו א ("השמים כסאי..."). אולם לפי דעת הגר"א יש להעדיף את הנוסח "וכסא כבודו בשמים", מפני שיהושע בן נון חיבר תפילה זו כאשר נכנס לארץ, וכיסא הכבוד במרומים עומד בדיוק מעל ארצנו הקדושה. הגאון מוילנא ממליץ גם על השמטת הפסוק "והיה ה' למלך על כל הארץ", שאנו אומרים בסוף, כמו שהוא חסר במקום זה גם בתפילת מוסף של ראש השנה. אולם לפי דברי ה"מגן אברהם" אומרים את הפסוק הזה כאן, כי גם בתפילת מוסף של ראש השנה אומרים אותו, אם כי קצת יותר מאוחר, בסוף סדר "מלכויות". "אין עוד" – כן הוא הנוסח שבפינו וכן בסידור רפ"ז, והספרדים גורסים "ואין עוד אָחַר", וכן הוא בכ"י, ובסידור רפ"ה גורס "וְאֵין אַחַר", ובמחזור רומא: "הוא ה' אלוקינו אין עוד מלבדו". וכתב התשב"ץ, שיש לומר "הוא אלוקינו אין עוד", כי כן כתוב בפסוק, וכן הוא בסידור יעב"ץ. "בתפארת עוזך" הכוונה היא לבית המקדש, שכתוב בו "ובית תפארת אפאר" (ישעיהו ס ז). "יְקַר" במשמעות של כבוד, ועל כן יטעה האומר "יְקַר יתנו", כי אז יהיה זה במובן שם תואר ולא שם עצם, וכמו שכתב הראב"ע על קהלת י, ב.

הרב ברוך הלוי אפשטיין, בספרו "ברוך שאמר" (עמ' קצט), מתעכב בתפילתנו על הפועל "תשבע" ("כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון"). מה עניין השבועה כאן, הוא שואל. והוא משיב, שהכוונה לשבועה מאהבה, שמצינו דוגמתה במקרא כמו בכריתת ברית אהבה בין יצחק ואבימלך (בראשית כו לא) וכן השבועה בין דוד ויהונתן (שמ"א כ מב), "אשר נשבענו שנינו אנחנו בשם ה' לאמר ה' יהיה ביני ובינך וביני זרעי וביני זרעך עד עולם". אף כאן "תשבע כל לשון" לרגשי אהבת הנפש היא מתכוונת.

ג. הכוונות שבתפילתנו

אין בכוונתנו לרדת לעומקן של כל הכוונות והייחודים שתלו חכמי הסוד והרמז לתקופותיהם בכל משפט או אף בכל מלה שבתפילתנו. נסתפק במספר כוונות "פשוטות" ובאי אלה הנהגות שמוזכר ר' אלכסנדר זיסקינד מהורדנא בספרו "יסוד ושורש העבודה" (עמ' קמג):

"ויתחיל עלינו לשבח לאדון הכל, ויחשוב בשמחה עצומה מאוד בזה"ל [=בזה הלשון] ממש: עלינו מוטל וחיוב לשבח לאדון הכל, וגם עלינו מוטל וחיוב לתת גדולה ליוצר בראשית, על שלא עשנו כגויי הארצות ולא שמנו כמשפחות האדמה ושלא שם חלקנו כהם וגורלנו ככל המונס. וכל ד' ד' תיבות הנ"ל דהיינו שלא עשנו כגויי הארצות, ולא

שמנו כמשפחות האדמה, שלא שם חלקנו כהם, כ"א [=כל אחד] הם תקון בפ"ע [=בפני עצמו] להמעיין בכתבי האר"י ז"ל.

ואנחנו כורעים, צריך כריעה גדולה בברכיו. ומשתחיים ומודים, צריך ג"כ השתחוויה גדולה. ועיין בסדורים ג"כ מענין הכריעה. ויכניס שמחה עצומה בלבו באמירת התיבות האלו, שמח מאוד שזכינו לכל זה. וכשיזקוף יאמר ג"כ בשמחה עצומה מאד ומאד: לפני ממ"ה הקב"ה. וראוי לקבל עליו תיכף מסירת נפש בציור איזה מיתה, מרוב השמחה והחדוה שיבער בלבו על זכיה זו ובודאי יעשה בזה נחת רוח גדול ליוצרנו ובוראנו ית"ש ויתעלה זכרו לעד.

שהוא נוטה שמים ויוסד ארץ, יחשוב במחשבתו שמחה עצומה מאד האמת יותר פנימית, שברא עולמות לאין ק"ץ ותכלית ולא שמים וארץ בלבד. ובאמת ע"פ כתבי האר"י ז"ל מרמז על עולמות העליונים הקדושים מאוד.

הוא אלקינו אין עוד אמת מלכנו אפס זולתו, כל זה יאמר בשמחה עצומה עד מאוד ובכל עוצם כחו ובפרישות ידים למעלה, ויתאמת בלבו האמנה עצומה וחלוטה שרק הוא ית"ש ויתעלה אלקינו אין עוד אחר. ומובטח אני בזה אתם, אחיי ורעי ידידי השם ואהובי נפשי, במי שאמר שבו זה בשמחה עצומה עד למאוד עד קצה תכלית השמחה וגודל ההתלהבות, בודאי מגודל השמחה וההתלהבות יקבל עליו מסירת נפש כמה פעמים במקומות ידועים בשבח הגדול הזה.

ועל כן נקוה לך ה' וכו', בוי"ו, כן הוא הנוסחא בזה"ק פי משפטים ד' קי"ט ע"ב. לשון אבודרהם: ועל כן נקוה לך, הוא חוזר למה שאמר למעלה, שלא שם חלקנו כהם כו', כלומר לפי שהשם קרבנו לעבודתו ובחר בנו יותר מכל האומות, ע"כ אנו מקוים לישועתו לראות מהרה בתפארת עוזך, כלומר שזוכה לראות פני השכינה ולראות בתפארת בית המקדש. עכ"ל הצריך לענייננו. וכשיאמר התיבות: ועל כן נקוה לך ה' אלקינו לראות מהרה בתפארת עוזך, ראוי להכניס בלבו שמחה עצומה עד מאוד על זה הקווי ממש, כאלו שומע בעת הזאת הבשורה מפי אליהו ז"ל שיבשר שביום הזה תצא השכינה מהגלות וזוכה לראותה, ויכניס בלבו האמנה אמתית שבודאי יבא העת והזמן שתצא מהגלות, ואף אם יתמהמה אחכה לו.

להעביר גלולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון, יכניס ג"כ שמחה עצומה בלבו על זה, לתקן עולם במלכות שדי, ז"ל אבודרהם: לתקן כו', כלומר כיון שתכרות הטומאה מן העולם, תחזור השכינה בכל העולם ואז יהיה העולם מתוקן, עכ"ל. וישמח האדם בזה שמחה עצומה.

וכל בני בשר יקראו בשמך להפנות אליך כל רשעי ארץ כו', עד סוף כל נוסח השבח, יכניס האדם בלבו שמחה עצומה עד מאוד עד שכמעט לא יעמוד כח מרוב החדוה והשמחה שיבער בלבו על הקווי זה של עתיד, שאז יתקדש שמו הגדול לעיני כל חי בכל העולם, כי כל העמים כולם מקטנם ועד גדולם ידעו האמת באמונה שלימה ואמיתית, שה' אלקינו הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד מלבדו, וכולם יכרעו ויפולו לפניו מפני הדר גאונו ית"ש ויתעלה, ויתנו יקר וגדולה וכבוד לשמו הגדול ית"ש ויתעלה, ואז יתגדל ויתקדש שמו הגדול בכל העולמות עילא ותתא. וביחוד הפסוק והי' למלך כו' יאמר בשמחה עצומה עד מאוד. והאר"י ז"ל מזהיר על פסוק זה לאומרו בכוונה גדולה. ויאמר הפסוקים: אל תירא מפחד וכו', ונדפס בסדורים גודל מעלתם."

מן הראוי להזכיר גם את דברי הרוקח שאמר: "...כל איש הירא את דבר ה' ישים על לבו ויכוון מאוד כשמתפלל יעלינו לשבחי כי שיר השירים הוא... ומשתחוה באימה ויראה

וברתת וזיעה בשיפוי ראש כי כל צבא השמים שומעים, והקב"ה עומד עם פמליא של מעלה וכולן עונים ואומרים 'אשרי העם שככה לוי וכו'".
בעל "בשמים ראש" כותב: "...ובסד"ה כתב שעלינו לשבח צריך לאומרו בכוונה גדולה ויש בו כמה סודות ורמזים וכוחו גדול ויהושע תיקן זה השבח הגדול שכשבש את יריחו והוא מסוגל לכל דבר וענין מצרה וצוקה שלא תבוא ושלא תהיה, לומר אותו ישר והפוך. וצריך לכוון בה קבלת עול מלכות שמים ויחודו ואלקותו. וכמו שיש בפסוק שמע ישראל עי' רבתי ודי' רבתי, עי' של "שמע" ודי' של "אחד", כדי לרמוז ולהעיד (עז) על יחודו ית"ש, כן רמז בשבח הזה שמתחיל בעי' (יעלינו) ומסיים בדי' (יעוד). ... ואח"כ יאמר יעל כן שמתחיל גם הוא בעי' ומסיים בדי' "בכבוד". ורמז בתחילת תיבות עכן על כן נקווה ואפשר שהוא כשהצדיק עליו את הדין וידע שחטא אמר זאת בתפילתו...".

ד. ההיבט ההיסטורי-לאומי שבתפילתנו

לא נוכל לסיים את עיונו בתפילת השבח וההודיה הנפלאה שלפנינו, שמשולבים בה, בין היתר, רעיונות נשגבים מעיקרי אמונתנו – כפי שבאו לידי ביטוי לעיל – בלי שנוכיר את האירועים ההיסטוריים שאירעו בקורות עמנו, התלויים בשני פסוקים הנאמרים בה. על הפסוק: "שהם משתחווים להבל וריק ומתפללים אל אל לא יושעי", שבא לפי נוסח אחד אחרי "שלא שמנו כמשפחות האדמה", טענו אויבי עמנו, שכוונתו היא לדת הנוצרית, וכי עם ישראל משפיל ומבזה מדי יום את המאמינים הנוצרים בתפילתו זו. דברי השנאה והבלע יצאו והתפרצו בשנת 1400 בערך גם מפיו של יהודי משומד, שהמיר דתו והתנצר ש"גילה" ברבים שהערך המספרי של המלה "וריק" הוא שטי"ז, בדיוק כמו ערכו של השם "ישו" (316). אף על פי שחכמים רציניים ומקובלים על הכול, ששמו היה ידוע אז, כמו ר' יוס' טוב ליפמן ממילהוזן (בספרו "נצחון") ור' משה בן ישראל (המפורסם בספרו "תשועת ישראל"), הפריכו טענה זו בראיות חזקות, הרי דיבה זו עשתה לה עד מהרה כנפיים והתפשטה עד כדי כך שהצנזורה הממשלתית בגרמניה הכריחה את היהודים במקומות רבים להשמיט או לשנות את הפסוק הזה.
להלן קטע מספרו של י"מ אלבוגן, "התפילה בישראל בהתפתחותה ההיסטורית", המתייחס לנושא זה:

"תפילת 'עלינו לשבח', המשמשת כ'רשות' לסדר מלכויות בתפילות ראש השנה – כמו שהעיר לנכון בעל הטור – חוברת כידוע על ידי רב בבבל. היא מצהירה בגלוי ובצורה נעלה ומרוממת את הנפש את אמונתנו המוצקת והודאית באל אחד ונצחי, בורא העולם ומלואו. תוך הכרה זו בלבד ובאותו שיר על השפתים, עלו מקדשי השם בישראל בימי הביניים על המוקד; וכך סיימו את פרשת חייהם. תפילת 'עלינו' נתפשטה בעם ונעשתה תפילה הנאמרת מדי יום ביומו. מתחילה לא נאמרה אלא בסוף תפילת שחרית (עיין רוקח, סימן שכ"ד) ואחר כך התחילו לאמרה גם בסוף שאר תפילות היום. אולם משפט אחד ב'עלינו' נתן הזדמנות ליהודים משומדים להאשים את אחיהם לאמונה בעבר, כאילו הם מגדפים בו את הדת הנוצרית. ב'עלינו' מודים אנו לאלקים שלא שמנו כמשפחות האדמה, שלא שם חלקנו כהם וגורלנו ככל המונס'. ואחר כך בא המשפט: 'שהם משתחווים להבל וריק ומתפללים אל אל לא יושעי'. שהוא על דרך הכתובים בישיעה (ל, ז; מה, כ). הנביא בוודאי שלא התכוון בדבריו לפגוע בנצרות; אלא אף רב – מחבר התפילה – לא חשב על כך. הרי הוא חי בבבל, מקום שלא היו נוצרים – ולכן גם

לא יכול היה לחשוב עליהם. אולם כדי להרחיק כל חשד, כאילו יש כאן איזה רמז לנצרות – מחקו אחר כך את המשפט.

הכנסת 'עלינו לשבח' לתפילת כל יום גרמה לכמה קובלנות על דת ישראל, שלא פסקו בגרמניה מאות בשנים עד שהביאו במנהג אשכנז לידי השמטת מאמר אחד, הוא המאמר: 'שהם משתחווים להבל וריק ומתפללים אל אל לא יושיע', המצוי בכתבי יד ובמנהג ספרד. ובכל מקום שהיתה יד הצנזורה בספרי ישראל נמחק המאמר 'שהם משתחווים' כולו או מקצתו. ועדיין לא שקטו שונאי ישראל ובקשו בכל פעם תואנות חדשות, ביחוד הצורר אייזנמנגר. בפרוסיה נתעוררה בשנת 1702 קטיגוריא קשה כנגד היהודים בשביל תפילה זו, וסוף דבר היה שיצאה ביום כ"ח באוגוסט שנת 1703 פקודה מיוחדת ליהודים 'להשמיט מלים אחדות בתפילת עלינו, לא לרקוק ולא להבליע את המלים'. מאז נעלם המאמר האסור מסדרי התפילה. החזן מחוייב היה מטעם הממשלה לומר 'עלינו' בקול רם, ופקידים מיוחדים השגיחו על מילוי הפקודה".

עתה, משהשתחררנו בחסדי הי"ת מעלילות של נוצרים למיניהם ומידיה של הצנזורה, שומה עלינו "לשבח לאדון הכל, לתת גדולה ליוצר בראשית..." במשנה כוח עיון והתעלות, ויתקיים בנו הפסוק המסיים את תפילתנו "והיה ה' למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד".

